

СОЦИОЛИНГВИСТИЧКИ АСПЕКТИ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК: ОД СТАНДАРДИЗАЦИЈА ДО АКТУЕЛНИТЕ ТЕНДЕНЦИИ

Александра Ѓуркова

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Македонија

The paper deals with various aspects relating to Macedonian: from a diachronic aspect the prestige of languages spoken in Macedonia through history shows a variety of languages which had prestige in the region - Greek, Latin, Serbo-Croatian, which had a significant impact on language development as well as the bilingualism and diglossia which were present in the course of several centuries. 2. The standardisation of Macedonian language is an important event regarding the Macedonian nation and state. Krste Misirkov with his work on recognition of Macedonian at the beginning of XXth century, and Blaze Koneski who made a great contribution with his work in the Commission for Literary Macedonian Language during 1944, are the two main figures in Macedonian linguistics concerning the standardisation process. 3. Regarding the status of Macedonian language today it should be pointed out that the change of Article 7 of the Constitution in 2002 has brought a new process in direction of granting an official language status for another language spoken by at least 20% of the population; this could be characterized as a situation which is one step away from bilingualism on the one hand, and on the other - there is a development of abandoning the concept of an official language as a cohesion factor in the country. The integrative role of official languages in European countries is a very common policy concept apart from respecting regional and minority languages, and it should be taken in regard when resolving the language/s status in Macedonia. 4. In reviewing the current linguistic tendencies it is unavoidable to consider the anglicisms in Macedonian used on different levels of language application. It is being viewed as a part of a global process relating to the presence of English as a lingua franca in almost every field of human interaction. 5. The processes regarding the languages in Europe include two developments: the official language status of one particular language vis-à-vis the respect for multilingualism in the European countries and promotion of minority language use. These two processes are not always compatible and they might lead to a situation where “the micronationalisms might diminish the importance of official languages”, as Calvet (2002: 185) is pointing out. In this context the language situation in Macedonia should be observed closely in regard to gaining balance between the official language/s and the rights as well as obligations of minority groups.

Во рамките на проучувањето на македонскиот јазик од социолингвистички аспект треба да се имаат предвид дијакронијата и синхронијата. Истражувањето на актуелните состојби упатува кон разгледување и на историските процеси и општествените промени коишто придонеле за промена на статусот и престижот на неколку јазици на Балканот. На територијата на Балканскиот Полуостров уште од антиката се случува контактот на јазиците, со оглед на тоа што во текот на повеќе милениуми се одвивало доселување на различни народи, со што се создавале услови за јазични контакти и интерференција. Се разбира, старогрчкиот е јазикот којшто првенствено се одликува со престижна функција, и тоа во рамките на тогаш познатиот свет. Тоа се должи, се разбира, најмногу на културната и книжевната традиција на Античка Грција, но и на економската експанзија во колониите. Подоцна, латинскиот претставувал административен јазик на политичката и воената моќ во текот на шест века на Балканот, така што неизбежно

станал еден од важните фактори за конвергентниот развој на јазиците, исто како и грчкиот, што претставува важен елемент за појавата на балканизмот и за оформувањето на Балканскиот јазичен сојуз. Всушност, близината на јазиците што се случувала на ниво на разговорен јазик, значи на ниво на **диглосија**, ги создава условите за јазична интерференција. На тој начин, словенскиот идиом што се употребувал, покрај тоа што претрпувал влијание од класичните јазици, можел да стане и книжевен, стандардизиран јазик, и тоа со помош на еден екстралингвистички фактор - христијанството, значи **религијата**, и црквата на којашто □ било потребно приближување до народот. Старословенскиот е првенствено јазик на богослужбата, и тој со преведувањето на најважните книги, Стариот и Новиот завет, добива една престижна позиција, рамна на онаа на дотогашните етаблирани литургиски јазици: хебрејскиот, латинскиот и грчкиот. Создавањето на првата словенска азбука и преведувањето на Св. Писмо на словенски јазик, со што тој се поставува во една нормативна рамка и станува книжевен јазик во чија основа лежи македонскиот народен говор од околината на Солун, претставуваат најважните моменти за историјата на словенската култура и цивилизација. Други јазици коишто во определен период имале престижен статус се: турскиот односно отоманскиот турски во текот на владеењето на Оттоманската империја, и српскохрватскиот јазик, како прв службен јазик во некогашната СФРЈ; во Македонија српскиот бил во позиција на престиж и тоа во политичко-административната и во образовната сфера во периодот меѓу двете светски војни по поделбата на Македонија во 1913, сè до 1941 год., период во којшто македонскиот јазик бил забранет во јавната комуникација. Од овој кус преглед може да се види на каков начин се случувало унапредувањето на статусот на јазиците преку општествените, административните и економските фактори.

Стандардизацијата на македонскиот јазик- (социо)лингвистички факт

Јазичната политика претставува еден збир од свесен избор и свесни дејствувања во врска со односите меѓу јазикот/јазиците и општествениот живот. Таа ги опфаќа и институционализираните постапки на едно општество со кои може да се влијае на јазичните форми на јавната комуникација и на формирањето на свеста кај граѓаните или припадниците на една нација во врска со овие прашања. Јазичното планирање како процес го вклучува планирањето на статусот на јазикот и планирањето на јазичниот корпус. Во рамките на вака детерминирани општи поими на еден дел во социолингвистиката, треба да се направи осврт кон стандардизацијата. Таа претставува дел од јазичното планирање и како процес подразбира дека во јазикот се содржи нормата што е заснована на конвенцијата изградена преку јазичната употреба. Стандардизацијата всушност, претставува процес на создавање експлицитна јазична норма во некое општество во моментот кога тоа ќе почувствува потреба за тоа, а сето тоа е определено и од економски,

политички или културноисториски причини (Шкиљан 1988: 46). Стандардниот јазик добива еден посебен општествен статус според својата утилитарност во повеќе области и својот престиж, и претставува и општествена институција. Поради сите овие карактеристики, стандардот има особено значење, пред сè за говорителите на јазикот и за државата/ државите во кои се употребува. Во процесот на стандардизација на македонскиот јазик еден од најважните услови претставуваше државотворноста на македонскиот народ, со што беше создадена можност, но и потреба да се воспостави јазична норма што функционално ќе ги обедини македонските говорители. Тоа што во текот на кодификацијата 1944 год. (заклучно со 1945) беа широко прифатени и спроведени идеите што беа поставени од страна на Крсте П. Мисирков 1903 год. во книгата „За македонските работи“ го покажува континуитетот во научниот пристап кон воспоставувањето на стандарднојазичната норма односно на македонскиот стандард. Во текот на самиот процес на стандардизација важни се два аспекти: - **јазичниот**, со којшто се опфаќаат карактеристиките на јазикот и утврдување на јазичната норма; и - **општествениот**, којшто е надворешнојазичен аспект, поврзан со нацијата и со државотворноста, елементи преку коишто се постигнува и институционализација на јазичниот стандард. Овие два аспекти всушност претставуваат основните фактори што придонесоа за воспоставување, зацврстување и спроведување на нормата и тие се подеднакво важни за стандардизацијата. Со оглед на ова, стандардизацијата и македонскиот стандарден јазик може да се гледаат како еден (социо)лингвистички факт.

За самата стандардизација што ја опфаќа стратегијата на сепарација и оддалечување, треба да се има предвид еден друг важен елемент што се однесува и на самото човеково искуство: аспект на којшто се осврна Радо Ленчек (1983: 46,47) во една студија за стандардизацијата на словенските јазици: „Постои еден друг аспект на стратегијата на сепарација. Јазичните планери насекаде целат кон дистанцирање на персторна оска од веќе воспоставените соседни јазици... Од историјата на словенските литературни јазици познато е дека планерите на литературниот словачки го базираа нивниот стандард врз централнословачкиот регион, словенечките граматичари и поети- на дијалектите што се наоѓаат далеку од хрватските граници - во Алпите, современиот бугарски се базира врз североисточните дијалекти. Познато е дека хрватските јазични планери пред 150 години не ја следеа оваа стратегија: со тоа што се определија за нештокавскиот екавски дијалект што го делат со српскиот, тие однапред ја детерминираа сегашната криза на идентитетот. Да се решеа тогаш за икавскиот штокавски оваа криза би била можеби помалку болна. И македонската стратегија е речиси класично изразена во формулата на Мисирков: дека македонскиот треба да се базира „на Прилепско-Битолското наречие... како једнакво далеку и от србскиот и от бугарскиот јазик, и централно во Македонија.“ Така и се случи. Тука се наоѓаме на трагата на едно старо правило на однесување во регулирањето на привлекувањето и одбивноста меѓу општествата, формулирано во четвртиот век п.н.е. од индискиот поет и државник

Каутилия.... Го споменувам ова затоа што меѓу американските учени овој синдром беше наречен 'македонски синдром' сосем неосновано, и мислам дека треба да им дадеме право и признание на македонските јазични планери. Овој синдром е стар колку и човечкото семејство. Правилото 'pamisgraha' на Каутилия го дефинира тоа со старото социополитичко искуство дека две соседни општества имаат тенденција да не бидат меѓусебно пријателски расположени и дека општествата со заеднички непријател тежнеат да бидат сојузници. „Пријателите се согласуваат најдобро на дистанција“ - според една шкотска поговорка, и како што вели една арапска поговорка „соседот на мојот сосед ми е пријател“. Кога станува збор за јазичната близина и влијание, се разбира не треба да се зборува за однос 'љубов-омраза', туку за посакуваност или непожелност на блиски лингвистички контакти меѓу стандардните јазици.“

Овој осврт на Р. Ленчек кон процесот на стандардизација може да послужи како еден пример на подистанцирано и непристрасно разгледување на некои општествени феномени коишто покажуваат различна динамика на развојот кај општествата и народите во светот.

Она што е важно да се одбележи во однос на нормата е фактот дека стандардниот македонски (или во тоа време поприсутниот термин-литературниот македонски) ги опфати сите домени во македонското општество. Во рамките на СФРЈ македонскиот доби статус на официјален јазик, покрај српскохрватскиот и словенечкиот. Македонскиот стана јазик на јавното општење, на образованието и науката, на јавните административни институции. Познато е сепак, дека српскохрватскиот го имаше престижот во сите сфери на комуникацијата и претставуваше јазик на престиж за определен процент македонски говорители (сп. *Македонски јазик*, 1998: 61). Тоа претставуваше одраз на политичката и општествената реалност во некогашната СФРЈ и имаше свое определено влијание врз употребата и на македонскиот јазик во тоа време до промената на статусот на македонската држава во 1991 год.

Статусот на македонскиот јазик денес

По осамостојувањето на РМакедонија во 1991 год. македонскиот јазик со неговото кирилско писмо го доби статусот на официјален јазик на нејзината територија. Со Членот 7 од Уставот на РМ беше регулиран неговиот статус, додека во врска со малцинствата беше регулирано следново: - во единиците на локалната управа каде што се во мнозинство или во значителен број претставниците на националностите, покрај македонскиот, во официјална употреба е и нивниот мајчин јазик со соодветното писмо. Што се однесува на образованието на другите јазици што се зборуваат во Македонија, со Членот 48 беше регулирано дека: - претставниците на националностите имаат право да предаваат на својот јазик во основното и во средното образование во согласност со процедура утврдена со закон.

По осамостојувањето на Македонија и споменатите промени може да се каже дека процесите беа позитивни во врска со македонскиот јазик, неговата употреба и неговиот статус. Во значителна мера се

зголемија домените на негова употреба: во медиумите, печатот и музиката и на тој начин беше поприсутен во целокупната јавност, а неговите говорители станаа посвесни за квалитетот на јазикот. Во 1998 год. од страна на Собранието на РМакедонија беше изгласан Законот за употреба на македонскиот јазик, со којшто се регулираа одредбите во врска со сферите на употреба и заштита на јазикот, и на тој начин се институционализира грижата на државата за македонскиот јазик.

Статусот на македонскиот јазик во голема мера се измени по усвојувањето на амандманите на Уставот на РМакедонија во 2002 год. што произлегоа од потпишувањето на Рамковниот договор во август 2001 год. Во членот 7 од Уставот со којшто е регулиран статусот на македонскиот и на другите јазици што се зборуваат во Македонија е определено дека и „друг јазик што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните исто така е службен јазик и неговото писмо“, така што de facto е воведена институцијата - втор службен јазик во Македонија. Оваа состојба може да се рече дека е на еден чекор од официјален билингвизам во државата. Тоа полека го намалува значењето и улогата на македонскиот како кохезивен, односно јазик што служи во сите сфери на општеството: политичка, надворешнополитичка, културна, економска сфера итн., а исто така во извесна смисла ја намалува и територијата на неговата употреба.

Треба да се има предвид дека во типот на држави, демократии како што се на пример Германија, Франција, Холандија, Италија и др., официјалниот јазик меѓу другите функции има и **интегративна функција** во општеството којашто е многу важна за сите што живеат во државата, покрај тоа што малцинските, регионалните и другите јазици се негуваат и се употребуваат на ниво на основно и/или средно образование, но и високо образование, во медиумите и сл.

Треба да се потсети и на една друга одредба во Членот 7 од Уставот што се однесува на единиците на локална самоуправа дека: „за употребата на јазиците и писмата на кои зборуваат помалку од 20% од граѓаните во единиците на локалната самоуправа, одлучуваат органите на единиците на локалната самоуправа.“ Ова може да биде повод за дискриминирачки однос кон претставниците на населението што го има во помал процент во некои општини, па може да се случи тие да не можат да го остваруваат своето основно човеково право загарантирано со Уставот, да комуницираат на својот мајчин јазик и да го користат во единиците на локалната самоуправа.

Употребата на малцинските и на регионалните јазици во Македонија е регулирано со Уставот, а се спроведува на локално ниво и во поширокиот општествен живот. Треба да се каже дека РМакедонија е потписник на Повелбата за регионални и малцински јазици на Европската унија и таа е ратификувана од страна на Претседателот на РМ. Тоа ја покажува волјата на институциите на РМакедонија да ги почитуваат и да ги спроведуваат европските норми во регулирањето на прашањето за употреба на различните јазици. Инаку, од досега преземените обврски според Рамковниот договор од 2001 год. треба да произлезе уште еден

нов Закон за употреба на јазиците со којшто треба да се регулираат уште неколку точки во оваа сфера.

Јазични влијанија врз македонскиот јазик денес

Разгледувањето на јазикот како социјален факт е една од основните точки што ја определуваат лингвистиката како „социјална наука“- тоа е појдовната точка што ја зазема Лабов во своите трудови за социјалингвистиката, а пред него Антоан Меје којшто зазема позиција, малку различна од онаа на Фердинанд де Сосир, дека ништо во јазикот не може да биде разбрано и разгледувано без да се направи референција на социјалниот/ општествениот аспект и исто така, без дијакронијата и историјата; неопходно е да се земат предвид општествените промени за да се анализира јазичната промена. Тоа е појдовната точка на истражувањето на социјалната функција на јазикот. Сврзани со ова се поимите на **јазична заедница** и **јазична варијација**: за јазичната заедница Халидеј (1978: 154) потенцира дека е тоа „идеализирана конструкција...што комбинира три посебни концепти- оној на општествена група, на комуникациска мрежа и на јазично хомогено население.“ Јазичната варијација се разгледува како израз на општествената структура, но таа трпи влијание и од факторот на престиж. Луј-Жан Калве (2002: 89) во врска со дискусијата за социјалниот аспект на јазикот потенцира дека не се работи само за тоа дека „објект на проучување на лингвистиката е јазикот, туку и проучувањето на општествената заедница од лингвистички аспект.“ Во таа смисла проучувањето на влијанијата на коишто е подложен еден јазик треба да се разгледува и од аспект на општествената заедница којашто се служи со јазикот и којашто е исто така, под влијание на различни фактори: политички, економски, културни и др. Тоа се основните причини поради кои денес се случува експанзијата во користењето на англискиот како јазик на образованието, на рекламата и пошироко на медиумите - појава што станува сè повообичаена и во Македонија. Сферите во коишто однесувањето на говорителите е најдинамично и најкреативно се забавата, пошироко сфатена: музика, спорт, филмови и сл., компјутерската технологија и Интернетот. Контактот со англискиот во сите овие сфери е непосреден и навлегувањето на англицизмите во македонскиот се случува директно и непосредно. Се чувствува и интерференција во писмото: со оглед на тоа дека македонскиот се пишува со кирилица, употребата на латиницата се случува и паралелно, особено во полупреведени термини од англискиот, во називите на фирми и сл., како на пример во некои реклами: - Монитор со најбрз Response time во светот; - На лаунџе во Blue Lounge.

Од граматичка гледна точка забележливо е дека заемките се јавуваат во членувана форми, во множински форми, што покажува тенденција за што поголема адаптација и нивно инкорпорирање во јазичниот систем. Да погледнеме некои примери:

а) музика: трак-листинг/ track listing, саундтрак/ soundtrack, стејџ/ stage, стеининг/ staging, бит миксинг/ beat mixing, денс музика/ dance music, саунд/ sound, сет/ set,

чарт, каунтдаун/ countdown, лајнап/ line-up, хитмејкер/ hitmaker, видео-клип/ video clip, скрин(-ови pl.)/ screan, итн.;

б) спорт: дрим тим-*drim tim/ dream team*, ранкинг/ ranking, дил/ deal, плеј оф/ play off, пресинг/ pressing, и др.; филм: секуел-*sekuell/ sequel*, блокбастер/ blockbuster, бокс офис/ box office;

в) мода: тренд/ trend, трендсетер, -ка f./ trend-setter, аксесорис/ accessories, дрескод/ dress-code, бренд/ brand, дизајнер/ designer, стилист/ stylist, кутуриер/ coutourier, модел/-ка f./ model, кежуал/ casual, стрит веар/ streat wear, фенси/ fancy, аутфит/ outfit, топ (-ови pl.)/ top, пачворк/ patchwork, фешн/ fashion, боди-арт/ body art, пирс (-ови pl.)/ pearce, и др.;

г) компјутери и друга технологија: инбокс/ inbox, интерфејс/ interface, кертриџ/ cartridge, курсор/ cursor, линк/ link, лог/log, маус/ mouse, месенџер/ messenger, мод/ mode, ник/од nickname, партиција/ partition, пиксел/ pixel, плагин(-и pl.)/ plug-in, порт-*port*, (веб) портал/ web portal, принтер-printer, ресет/*reset*, рутер/ router, спејс бар/ space bar, спам/ spam, веб сајт/ web site, визард/ wizard, пасворд/ password; гаџет(-и pl.)/ gadget, роаминг-roaming, рингтон(-ови pl.)/ ringtone, при-пејд/ pre-paid, пост-пејд-post-pejd/ post-paid etc.;

д) политика: администрација/ administration; агенда/ agenda; апликација/ application; директорат/ directorate; импичмент/ impeachment; имплементација/ implementation; презумпција/ presumption;

ѓ) друга лексика: матрикулација/ matriculation, менаџмент/ managment, мерчендајзер/ merchandiser, монитор (*EU monitor*)/ мониторинг-monitoring, воркохолк/ workoholic, прес офис/ press office, ревивализам/ revivalism, сенс-нонсенс/ sense, nonsense, сторија/ story, тајкун/ tycoon, текстура/ texture;

Од неколкуте иновациски процеси во македонскиот во врска со англицизмите, како најпроширен треба да се спомене употребата на глаголскиот суфикс **-(из)ира**, којшто е многу фреквентен во оформувањето на нови глаголски форми според англиските глаголи:

администрира/ to administrate, акцептира/ to accept, апдејтира/ to update, аплицира/ to apply, блогира/ to blog, (ре)брендиранира/ to (re)brand, брифира/ to breaf, даунлодира/ to download, финишира/ to finish, форматира/ to form, хидратира/хидрира/ to hydrate, имплементира/ to implement, индицира/ to indicate, инволвира/ to involve, коалицира/ to make a coalition, конектира/ to connect, конфигурира/ to configure, лимитира/ to limit, лобира/ to lobby, (се) логира/ to log in, менаџира/ to manage, мерџира/ to merge, мониторира/ to monitor, нотира/ to note, овердозира/ to overdose, перформира/ to perform, персонализира/ to personalize, постира/ to post, (пре)дефинира(-)/ to (pre)define, процесира/ to process, сејвира/ to save, сортира/ to sort, спонзорира/ to sponsor, стартира/ to start, таргетира/ to target, рендерира/ to render, џогира/ to jogg, etc.

Според овие глаголи потоа се јавуваат и глаголските именки: **процесирање, таргетирање** итн. За овој глаголски суфикс е познато дека се користи за оформување глаголи најчесто од интернационализми. Овие глаголски форми се најчесто двовидски- свршени и несвршени, и поради тоа се јавува тенденцијата за формирање двојки со глаголскиот суфикс **-ува**, од типот: *верифицира pf. : верификува ipf., квалифицира pf. : квалификува ipf.* и сл. Сепак, во поголемиот број случаи нема корелативни форми и поради тоа овој тип глаголи се користи како двовидски во

македонскиот. Ова е и причината за јавување на корелации од овој тип: *дегенерира* : *дегенериса*, *деформира* : *деформиса*, со суфиксот *-иса*, по потекло грчки, како перфективен. Но, овој тип деривација не е сосем прифатен и заживеан во јазикот. Во врска со ова е искажано и мислењето дека „...со замената на *-(из)ира* со *-ува* не се решава проблемот во поглед на видот на овие глаголи и затоа ќе треба да се пристапува кон нивно префиксирање.“ (Минова-Ѓуркова, 2002: 65). Останува понатаму лингвистите што се занимаваат со јазичното планирање да се обидат да најдат соодветно решение. Во следниве примери на глаголи може да се види натамошен процес на адаптација:

сурфа ipf. – според *-to surf*;
 четува ipf. - според *-to chat*;
 стримува ipf. - според *-to stream*;
 драфтува ipf. - според *-to draft*;
 (се) диспутира refl. според *-to dispute*;
 искулира pf. “to be/ stay cool”- според *-cool adj./ to cool down*;
 искешира pf. “to pay” - според *-cash n.*;
 исконтактира pf. “to make contact” - според *- to contact*;
 испринта pf. “to print out” според *-to print* ;

Значи, може да се констатира од една страна дека присуството на суфиксот *-ува* ја покажува потребата од видско разликување на глаголите, а од друга дека кај глаголите на *-ира* е потребно префиксирање за да се постигне видското разликување.

Од синтаксичките особености треба да се споменат: употребата на именските групи директно преведени од англиски во коишто центарот стои на второто место, од типот:

арт дизајнер/ art designer, мејк-ап артист/ make up artist, бизнис администрација/ business administration, таргет група/ target group, револвинг картичка/ revolving card, стенд-бај аранжман/ stand by arrangement, кетеринг услуги/ catering services, кредит трансфер систем/ credit transfer system, мониторинг мисија/ monitoring mission, etc

Овој модел на создавање именски групи според англискиот модел е широко присутен во македонскиот.

Понатаму, често се среќава употреба на конструкции од англиски тип односно нивно буквално преведување, при што се чувствува нивната несоодветност во македонскиот, на пример:

1. to make money : *прави пари*, наместо: заработува пари;
2. to make a deal : *прави дил*, наместо: се договара;
3. to contact (somebody)/ *ме : се, ме контактира* наместо: контактира со;
4. see you : *се гледаме*, наместо: ќе се видиме

Она што може да се изведе како заклучок е тоа дека англицизмите се користат на ист начин, во ист контекст со оглед на значењето што изворно го имаат, што значи дека македонскиот јазичен систем се адаптира според она што го прима како влијание од англискиот. Може да се забележи и тоа дека англицизмите се употребуваат во членувани и множински форми, и дека кога еден збор е примен во јазикот, тогаш

постои тенденција за морфолошка деривација, од типот: **имплементација - имплементира; блог – блогер - блогера- блогерај**, итн. Сето ова е еден континуиран процес во македонскиот, којшто бара следење на лингвистичките процеси и наоѓање решенија што ќе бидат во духот на јазикот. Во таа насока, како системска препорака може да се каже дека е потребно да се бараат преводни паралели на англицизмите и на интернационализмите и тие соодветно да се користат колку што е можно повеќе.

Кога ќе ги земеме предвид сферите каде што англицизмите се најприсутни, тогаш е јасно дека се работи за област во која важен фактор претставуваат медиумите, коишто имаат големо влијание и врз говорот на конзументите. Употребата на англицизмите и на англискиот е главно мотивирана од потребата да се биде популарен и привлечен за публиката. Во врска со рекламните веројатно се работи и за стратегија во привлекување на конзументите. Ова го изразува Су Рајт (2004: 114) на следниот начин: „Денес, допадливоста на аудиовизуелната продукција на САД придонесува за мотивацијата за учење на англискиот.“ Значи, се работи и за екстралингвистички фактори кога станува збор за ширењето на англискиот. Тој сè повеќе е присутен и како јазик на образованието, особено во високото образование сè почесто се нуди настава на англиски на европските универзитети. Познато е исто така, дека познавањето на англискиот обезбедува достапност до меѓународната научна заедница во повеќе области. Ова наведува на потребата да се редефинира позицијата на англискиот: тој повеќе не е само странски јазик што се изучува, тој е неофицијално 'додатен' или 'втор' јазик, или како што го нарекува Прчик, осврнувајќи се на ситуацијата во Србија, (сп. Бугарски, 2005: 129) 'одомаќинет странски јазик' (*nativised foreign language*). Земајќи ги предвид сите овие фактори може да се констатира дека денес англискиот е јазикот со многу висок степен на престиж (а, можеби и најголем престиж) во светот, и тоа во повеќе сфери, како што е интернационалната политика, економијата, образованието итн. Во врска со статусот на англискиот како *lingua franca*, Су Рајт (2004: 155,156) го искажува мислењето дека: „Постојат знаци дека бројот на говорители достигна еден вид критична маса, што сугерира дека англискиот може да опстои во својата улога на *lingua franca*, дури и во сценарио во коешто САД не би бил главен промотор на глобализацијата. Може да опстои затоа што англискиот стана снабдувач на дискурсот на доминантните идеологии на западната демократија и на капитализмот на неолибералниот слободен пазар, тој е заедничкиот јазик на меѓународната научна заедница и главниот медиум на новите аудиовизуелни и технички мрежи, без разлика дали се доминирани од САД или не.“ Значи, треба да се има секогаш предвид дека развитокот на нови региони и земји на економски, политички, или технолошки план може да донесе промени и во однос на моќта на јазиците.

Европската интеграција и македонскиот јазик

Во европските земји во голема мера има еден 'главен' јазик којшто се препознава како национален и којшто главно се користи во јавната управа и во образованието, освен во федералните држави. (Сигуан, 2004: 81,82). Меѓутоа, ситуацијата од една земја до друга се разликува во зависност од тоа каква е употребата на малцинските јазици на регионално ниво и во образованието, каков е статусот на јазиците на регионално и на државно ниво и сл. Тенденциите за давање повисок институционален стаус на регионалните или малцински јазици коишто се присутни и реализирани во неколку европски држави: Шпанија, Ирска, Белгија, Финска и др. претставуваат резултат и се зависни од некои поранешни тензии или политички судири и од престижот на јазиците. Притоа, треба да се додаде, важна улога има и политичката моќ на една група/ малцинство/ заедница во постигнувањето на своите барања. Во тој процес сè поголемо значење добиваат регионалните јазици. Сепак, степенот на познавање на официјалниот или официјалните јазици сè уште важи за еден од приоритетните критериуми за државјанство и со тоа се потврдува интеграциската и кохезивната улога на јазикот.

Во решавањето на прашањата на јазичната политика важен е факторот - дали некој регионален/малцински јазик се зборува или е официјален јазик на некоја друга, често соседна држава. Тоа има значење од аспект на тоа колку еден јазик на тој начин се смета за заштитен, ако јазикот воопшто може да се смета дека е заштитен на тој начин. Тоа има влијание и врз однесувањето на малцинствата во врска со употребата на нивните јазици, со статусот на јазикот. Тогаш, се поставува прашањето- како влијаат процесите на оформување на билингвалност на пример, врз другите општествени и политички процеси, особено ако тоа води повеќе кон оформување на региони со одделни јазици, одделни идентитети, коишто ќе егзистираат едни покрај други. Во врска со тоа е и укажувањето на Калве (2002: 185) дека: „...микронационализмите можат да ја намалат важноста на официјалните јазици, уништени меѓу интернационалниот јазик и малцинските јазици.“ Што значат овие прашања применети на случајот на македонскиот јазик, е еден проблем што ќе бара разгледување на конкретното функционирање на системот, во новосоздадените услови. Тоа што може да се констатира во врска со европските јазични политики е дека сепак земјите членки во голема мера овие прашања ги решаваат од свој аспект и земајќи ги предвид економските, политичките, културните процеси во своите држави. Потребно е да се направи рамнотежа меѓу она што значи институцијата официјален јазик во држава со унитарен карактер и однесувањето и барањата на малцинствата што живеат во земјата. Станува збор за процес за којшто релевантните институции во државата треба да се грижат и да го решаваат главно со политички мерки што ќе ја овозможат таа рамнотежа, и се разбира, лингвистите треба да го заземат своето заслужено место во решавање на прашањата на јазичното планирање.

Литература

- Гочкова, Татјана. 2005. Кон промените во статусот на македонскиот јазик: јазична политика или политизирање на јазикот. во: Јазичната политика и статусот на македонскиот јазик, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“: Скопје.
- Ѓуркова, Александра. 2005. Македонскиот јазик и светските јазични тенденции. во Литературен збор: Скопје. год. LI/1-3. стр.
- Ѓуркова, Александра. 2006. Билингвизмот и јазичната политика. во Литературен збор: Скопје. год. LI/1-3, стр.42-50.
- Македонски јазик. 1998. Najnowsze dzieje języków słowańskich, red. Liljana Minova-Gurkova, Uniwersytet Opolski- Instytut Filologii Polskiej: Opole.
- Минова-Ѓуркова, Лилјана. 2002. Лексиката, нормата и јазичното планирање, во Норма и речник, зборник на трудови од научен собир, Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“: Скопје.
- Boyer, Henri. 2001. Introduction à la sociolinguistique. Dunod: Paris..
- Bugarški, Ranko. 2005. Jezik i kultura. XX vek: Beograd.
- Calvet, Louis-Jean. 1999. Pour une écologie des langues du monde. Plon: Paris.
- Calvet, Louis-Jean. 2002. La sociolinguistique. 4 edn. Presses Universitaires de France: Coll. "Que sais-je?": Paris.
- Calvet, Louis-Jean. 2002. Le marché aux langues. Les effets linguistiques de la mondialisation. Plon: Paris.
- Crystal, David. 1998. English as a global language. Canto edn. Cambridge University Press: Cambridge.
- Crystal, David. 2001. Language and the Internet. Cambridge University Press: Cambridge.
- Halliday, M.A.K. 1978. Language as social semiotic. Edward Arnold: London.
- Lenček, Rado L. 1983. On Sociolinguistic Determinants in the Evolution of Slavic Literary Languages. In: Stone G. and Worth D. (eds.) The Formation of the Slavonic Literary Languages, Proceedings of a Conference Held in Memory of Robert Auty and Anne Pennington at Oxford July 1981., UCLA Slavic Studies vol.11.,36-49.
- Prčić, Tvrtko. 2003. Is English still a foreign language? In: The European English Messenger XII/2, 35-37.
- Siguan, Miquel. 2004. Jezici u Europi. Školska knjiga: Zagreb.
- Škiljan, Dubravko. 1988. Jezična politika. Naprijed: Zagreb.
- Wright, Sue. 2004. Language Policy and Language Planning. From Nationalism to Globalisation. Palgrave Macmillan: New York.